

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS,
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

17. AUGUSTĀ

NR. 31

Japānas bezierunu kapitulācija

14. augustā Savienoto Valstu Valdība ar Šveices Valdības starpniecību saņēmusi no Japānas valdības šādu paziņojumu:

«Jautājumā par Japānas valdības 10. augusta notu sakarā ar Potsdamas Deklarācijas pieņemšanu un Savienoto Valstu, Lielbritānijas, Padomju Savienības un Ķīnas Valdību atbildi, kas datēta 11. augustā un kuŗu nosūtījis Amerikas valsts sekretārs Birnss, Japānas valdībai ir gods paziņot četru lielvalstu Valdībām sekojošo:

«1. Viņa Augstība Imperators izdevis Imperatora reskriptu par to, ka Japāna pieņem Potsdamas Deklarācijas noteikumus.

2. Viņa Augstība Imperators ir ar mieru sankcionēt un nodrošināt, ka viņa Valdība un Imperatora Ģenerālštāba Mītnē parakstīs nepieciešamos noteikumus Potsdamas Deklarācijas nolikumu izpildīšanai. Viņa Augstība tāpat ar mieru savā vārdā dot pavēles visām Japānas kara, kara jūras un aviācijas varām un visiem viņu rīcībā esošiem bruņotiem spēkiem, kur arī tie neatrastos, pārtraukt kara darbību un nodot ieročus, kā arī dot citas tādas pavēles, kādas var pieprasīt Sabiedroto Bruņoto Spēku Virspavēlnieks, lai realizētu augstāk norādītos noteikumus.»

SASTAPŠANĀS AR LATVIEŠU LIDOTĀJIEM

Lidotāji man vienmēr šķitusi sevišķa tipa cilvēki, drosmīgi līdz pārdrošībai, apķērigi, jo vadīt milzu mašīnu gaisā, kur, tā sakot nevar pievilkt grožus un uzsaukt «tprū», vai nopiest bremzi un apturēt mašīnu, ja motorā paredzams kāds aizdomīgs troksnis, — tas tomēr prasa arī lielu rakstura stingrību. Tāpēc man bija liels prieks, kad 1943. gada Oktobra svētkos ar partijas un valdības komandējumu kabatā varēju Maskavas aerodromā sēsties spārnota gaisa kumeļa ratos un aizvīzīnāties ciemos pie latviešu lidotājiem. Viņi dzīvoja kādā krievu sādžā, kas bija saglabājusies nenoārdīta tajā lielajā posta tukšnesī, ko vācieši bija atstājuši, bēgdami no Demjanskas «cietokšņa». Mažors Krišs, latviešu lidotāju pulka komandieris, savus pušus bija jau saliedējis ciešā kolektīvā, kas ciņas alkā degdami, gaidīt gaidīja to brīdi, kad nožūs «debesu dubļi» — izklīdīs mākoņi, un viņi varēs aizvest un nobērt fričiem savu ciemkukuļi.

Tās bija svētku dienas, lidotāji bija uzposuši savu klubu, un neapraktāmas bija gaviles, kad paziņoja Ķījevas ieņemšanu. Pēc referāta noklausīšanās viņi rādīja savu pašdarbību, un te redzēju, cik daudz dzirkstoša gara, dzīves un prieka mīlestības slēpjas aiz stingrajām, vējos rūditajām sejām. Viņi paši bija pat ludziņu uzrakstījuši, paši bija aktieri, baletdejotāji, koristi un solisti, daiļrunātāji un mūziķi, bet pēc tam lieliski dejotāji vakara saviesīgajā daļā.

Mākoņi neļāva aizbraukt tūlīt pēc svētkiem, un tā man ra-

dās izdevība noskatīties arī lidotāju ikdienas dzīvē. Kādu dienu viņi vingrinājās mērķi šaušanā ar revolveriem. Eskadriņas vadītājs biedrs Sproģis visas reizes trāpīja mērķi un pēc tam kautrīgi nosmaidīja, ka citādi nemaz nedrīkstot būt, ko tad pārējie teikšot, ja komandieris aizšausot garām. Lidotājs Kronis izteica vēlēšanos, lai arī mūsu gaisa ērgļu dzīve atspoguļotos kādā romānā.

Beidzot, kad migla kā sniegota sarma nonāca zemāk un iekārās koku zaros, laipnie ciema puīši sajūdzta savus nostāvējušos kumeļus un veda mūs, viesus pāri kādreizejam Demjanskas cietoksnim, lai parādītu visā plašumā, kā prūšu cūka prot izrakāt zemi.

Otrreiz ar latviešu lidotājiem sastapos 1944. gada vasarā, jau

atbrīvotajā Vidzemē. Dažas sejas vairs nemanīju viņu vidū, jo pa to laiku viņi bija izkārpojuši sīvas ciņas, lauzdamies uz sirdij dārgo dzimteni — Padomju Latviju. Daudziem bija augstākas dienesta pakāpes, daudzie ordeņi bez vārdiem stāstīja par viņu lielo dzimtenes mīlestību.

Kādā vakarā noskatījos, kā drosmīgie kauju vīri, apkāruši savus nakts bombardētājus ar «vēstulēm», kuŗu valodu fašisti vislabāk saprata, — bumbām, eskadriļa pēc eskadriļas pacēlās gaisā no neliela dābola lauka, kas tiem noderēja par aerodromu. Neilgu brīdi pēc pacelšanās aiz apvāršņa nozibēja sprādzienu rūsa un atskanēja dobji grāvieni. Fašisti saņēma savu pienācīgo nakts devu. Pēc britiņa virs aerodroma at-

skanēja gaisā ratu rīboņa, un signālists izšāva raķeti, lai lidotājs zinātu nolaisties. Un nakts tumsā taisni nolaišanās ir grūtākā māksla. Ne katreiz aerodromā varēja pieņemt savu pienākumu velkušo eskadriļu. Vācieši braukāja pa gaisu, meklēja aerodromu, un tad signālists kļuva kluss, it kā visas raķetes būtu izšāvis. Tomēr pret rītu, vairākas reizes apciemojuši vācu pozīcijas, visi lidotāji saradās mājā, lai atpūtušies gatavotās nākamās nakts braucieniem.

Šīs divas sastapšanās mani nostiprināja pārliecību, ka savos priekšstatos par lidotājiem neesmu kļūdījusies, — tie ir sevišķi cilvēki un daudzkārt pelnījuši, lai par viņiem uzrakstītu romānu, bet labu romānu. Vissavienības Aviācijas dienā — vissirsnīgākais sveiciens viņiem!

Anna Sakse

Latviešu lidotāji Lielā Tēvijas kara laikā.

4. No manas tulkotāja prakses.

Sniegš dažus paraugus no savas tulkotāja prakses un piedzīvojumiem. Ne tādēļ, lai parādītu, cik priekšzīmīgi es to lietu protu, bet gan tāpēc, ka esmu pārliecināts par mūsu valodas spēju — gandrīz vārdu pa vārdam atveidot citas valodas teikumu, tīkal retās vietās atkāpjoties no kādas satura nianse autentiska atdarinājuma.

I. Gabaliņš no A. Tolstoja romāna Sārju ceļi (Хождение по мукам) pirmās daļas 48. lapp.

„Так начались для Даши эти последние дни старого мира. Их осталось немного, насыщенных зноем догорающего лета, радостных и беспечных. Но люди, привыкшие думать, что будущий день так же ясен, как вдалеке синеватые очертания гор, даже умные и прозорные люди не могли ни видеть, ни знать ничего, лежащего впереди мгновения их жизни. За мгновение, многоцветным, насыщенным запахами, наполненным бением всех соков жизни, лежал непостижимый мрак... Туда ни на волосок не проникали ни взгляды, ни опущение, ни мысль, и только, быть может, неясным чувством, какое бывает у животных перед грозой, воспринимали иные то, что надвигалось. Это чувство было как несобоянимое беспокійство. А в это время на землю опускалось невидимое облако, бешено крутящееся какими-то торжествующими и яростными и какими-то падающими и изнемогающими очертаниями. И это было отмечено лишь полосой солнечной тени, вчеркнувшей с юга-востока на северо-запад всю старую, веселую и грешную землю жизнь на земле.“

Daša ir bagāta Pēterburgas pilsoņa meita, jaunība, izglītota, mākslas sapratēja un dzīves nesapratēja, tīra, jūtīga, īsta krievu sieviete kāpa un Oktobra revolūcijas priekšvakarā. Viss tas zināms no romāna iepriekšējām nodaļām, cieši paturoms prātā: visu to redzēt, izjust un no-

jaust rakstnieks liek šim personāžam, tā individuālās prizmas atstarojums redzams tēlojumā. Latviskojot to kā vispārēju laikmeta un visas buržuāziskās sabiedrības jūtības raksturojumu, tīktu nodarīta šķietami neliela, bet patiesībā ļoti nopietna kļūda: tulkojums paliktu bez specifiskās personiskās atvīzmas, kā aprīkoze bez sarmainā balsnuma virs sārtenās mīzas. Un taisni tas šē tas svarīgākais, jo vēl ilgi izmanāms šis brīnišķi veidotās būtnes turpmākajā sājpu ceļā.

Citētās rindas tāpēc esmu latviskojis šādi (1944):

«Тā iesākās Даšaи šis pēdējās vecās pasaules dienas. Nedaudz vēl palicies to, izdegošās vasaras tveices piesātinātu, priekā pilnu un bezrūpīgu. Bet cilvēki, pieraduši domāt, ka nākamā diena būs tikpat skaidra kā kalnu zilganie apmeti tālumā, pat gudri un tālredzīgi cilvēki nevarēja ne saskatīt, ne zināt neko, kas atradās viņpus viņu dzīves acumirkļa. Aiz daudzkrāsaina, smaršu piesūcināta, visu dzīves pukstieni pilna acumirkļa gulēja neapģēdama tumsa... Tur ne par mata platumu neiespiedās ne skatiens, ne sajūta, ne doma, bet tikai, varbūt, ar neskaidru nojausmu, kāda ir kustoņiem pirms negaisa, daži samanija to, kas tuvojās. Ši jūta bij kā neizskaidrojama nemiers. Bet tajā pašā laikā pār zemi nolaidās neredzams mākonis, traki virpuļojams ar kaut kādiem kritoņiem un sagurtoņiem arveidiem. Un visu to apzīmēja saules ēnas strēla, no dienvidaustrumiem pret ziemeļrietumiem izspīdodama visu veco, jautro un grēcīgo dzīvi zemes virsū!»

Kā redzat, tulkojums nav ideālais, kāds cits turpmāk, droši vien, paveiks labāku. Es tomēr gribētu aizrādīt, ka tas vismaz turas soli ar oriģinālu: tajā ir 143 vārdi, latviskojumā 146, tā tad skaita ziņā gandrīz pilnīgi sakrīt ar pirmtekstu. Teikuma veidojuma un satura noskaņas ziņā, protams, tik liela vienādība nav iespējama — aizrādīšu uz dažām vietām, kur tā mēģināta sasniegt, un atkal, kur lielāka vai mazāka atšķirība.

Pašu sākuma teikumu mēs parasti rakstītu tā: «Тā Даšaи atkal iesākās...» Ja es tomēr, saskaņā ar oriģinālu, saku: «тā iesākās Даšaи», tad tāpēc, ka pēc manas sajūtas šādā vārdu sastatā loģiskais uzsvars novietojas uz «iesākās», un tas vajadzīgs, jo ar tēlojuma momentu un tā pārdzīvojumiem Даšaи tiešām iesākās pavisam jauns, nemiera un trauksmju posms pēc laimīgās, bezrūpīgās dzīves. Bez tam tā novietots un uzsvērts šis vārds dabū stiprāku episma nokrāsu un liek noģist tālāko ļoti garo gaitu. Tolstojam ir «Очертания гор» un «Очертания облака» tāpēc, ka krievu valodā nav cita apzīmējuma šim jēdzienam. Latviski sacīts: «kalnu apmeti» un «mākoņa arveidiem». Pirmkārt — lai pēc Flobēra ieteikuma izvairītos vienā lappusē atkārtot to pašu vārdu, un tad arī aiz tā iemesla, ka mūsu «apmetam» mazliet citāda jēdzieniska noskaņa kā «arveidam»: apmeti ir šaurāks, cietāks, lietojams stabila priekšmeta aprakstā, arveids nenoteiktāks, maigāks, labāk piemērojams mākonim. Teikumā что будущий день так же ясен тulkojumā iesprausts arī «būs» — aiz latviešu valodas prasījuma un aiz slēdziena — varbūt, maldīga — ka Tolstojs šo vārdu katrā ziņā lietotu, ja viņam patiesies sacīt завтрашний день bet teikt будущий день будет kā krievam un labam stilistam nemaz nevarēja patīkties. Krievu торжественный тulkojam ar «svinīgs», торжествующим мūsu valodā тulkojuma

nav, nākas izlāpīties ar «uzvaras līgsmiem», ko cits atkal, varbūt, pateiktu labāk.

Par katru teikumu un vēl daudziem atsevišķiem vārdiem būtu daudz kas sakāms, bet tas mūs aizvestu pārāk tālu тulkojuma mākslas sīkumos.

2. Pirmajā piemērā redzējām sociālas katastrofas nojaudas translāciju mākslas skatījumā un izpausmi dzējskās gleznās. Tagad pemsim citu, kur vārda mākslas gleznā parādīta tīri reālistiski skatīta Kartāga mēnesnicā. Par to jau runā Lansons savā grāmatā L'Art de la prose, viņa raksturojums arī šē galvenos vilcienos atkārtojams.

Flobēra romāna Salambo trešās nodaļas sākums (ēd. Gründ, 42. lapp.):

«La lune se levait à ras des flots, et, sur la ville encore couverte de ténébres, des points lumineux, des blancheurs brillaient: le timon d'un char dans une cour, quelque haillon de toile suspendu, l'angle d'un mur, un collier d'or à la poitrine d'un dieu. Les boules de verre sur les toits des temples rayonnaient, et et là, comme de gros diamants. Mais de vagues ruines, des tas de terre noire, des jardins faisaient des masses plus sombres dans l'obscurité et au bas de Malqua, des filets de pêcheurs s'étendaient d'une maison à l'autre, comme de gigantesques chauves-souris déployant leurs ailes.»

Nodaļas kopsakarā šai ievada gleznai ir arī sava simboliska vispārinātāja nozīme: tā ievirza un ieskaņa Hamilkāra meitas Salambo pārdzīvojumu attēlojumā. Jauno sievieti smacē neapzinātas milas alka, ko viņa savā naivumā iztulko kā tiksmi savienoties ar dievi Tanitu-mēnesi: «Kaut kas saldi tiksmīgs pārplūst manu miesu no pieres sākot līdz kājām... it kā glāst aptver mani un es jūtos saspīsta, kā kad kāda dieva svars uz mani gultos. Ak, es vēlētos pazust nakts tumsā, strūklakas plūsmē, koku sulā, atsvabināties lo savas miesas, palikt par pūsmiņu, par staru, un pacelties pie tevis, ak mātē!»

Ievērojiet šī monologa dvēsmaino ilgu ciešo sakaru ar oriģinālā citētās gleznas pirmo pusi. Tā nav gleznota krāsām, pat vieglām pastelkrāsām nē. To liekas uzpūtusi sudrabaina elpa, kas šur tur nometusi pa spalgi mirdzošai plāksniņai. Rāmāis mēness spīdums izradijis visu šo nakts ainavu un pieplūdinājis ar tiem pašiem apslāpētiem dzīvības pukstiem, kas pulso Hamilkāra meitas būtnē. Bet gleznas ēnainais, tumšais, pat baigais noslēgums liek nojaust turpmāk sagaidāmo, drausmīgi liktenīgo aiz mēnesnicā klusi mirdzošās Kartāgas jumtiem.

Nav nemaz tik viegli atdarināt šo gleznu ar tās diviem satura elementiem un tiem pieskapotiem krāsu kombinējumiem, valodas ritmu un izskapas savādībām, ar kurām Flobērs šķiet rīkojies tik viegli, it kā rotāļdamies. Es to esmu mēģinājis šādā kārtā (1914; Salambo, 51. lapp.):

«Mēness pacēlās pār jūras spoguļi, un tur vēl krēslas segtās pilsētā uzmrēdēja dažas spodras punktis un gaiši plankumi; ratu iekš kādā pagalmā, kaut kur izkārtā audekla lupata, kāds mūža stūris, kāda kakla rota uz dievekļa krūtīm. Šur un tur stikla bumbas uz tempļa jumtiem spīdēja kā lieli diamanti. Bet bezveidīgās drupas, melnās zemes gubas un dārzī izskatījās vēl tumšāki, un Malkas lejas galā no vienas mājas līdz otrai izstiepti zvejnieku tīkli izskatījās kā mūžīgi sīkspārņi izplestiem spārņiem.»

(Nobeigums nākamajā numurā)

ELZA VĒCIŅA

Gruvešu vācēji

Ielās jau joņoja mašīnas zīgas,
Pilsēta modās un mirgojot migla
Tinās ap torņiem kā sudraba ivans.

Ļaudis ar dziesmām kā spārnoti gāja,
Rītausas purpura spožums tos klāja,
Dunēja iela zem soļiem kā zvans.

Māja tiem kastaņi ziediem kā svacetm,
Laistījās lāpstas un saule pār pleciem,
Nesa tos šodienas lielums un prieks.

Darbs viņus sauca, kur drupu un posta
Apraktas stacijas, nami un ostas,
Klusums un pelni kur klājās kā sniegs.

Lāpstas jo ciešāki satverot plaukstās
Cēlās tiem nākotnes debesis augstās
Domas kā putni, kam plāsums ir draugs

Gruvešu laukos tie redzēja pils,
Apšāle ko dārzī, skauj debeši zili,
Dzīve kur krāšņa un dižena plaukst.

LPSR MĀKSLAS PAŠDARBĪBAS OLIMPIĀDĒ

Tagad, kad noslēgusies mūsu republikas mākslas pašdarbības olimpiāde, kad izskanējis lielās dziesmu dienas akords, atkal no jauna varam pārliecināti teikt, ka tikai Padomju zemē māksla pieder tautai.

Lielā Oktobra revolūcija pavēra pirmo ceļu tautas mākslas uzplaukumam Padomju zemēs, Lielais Tēvijs karš, kas vainagojās ar lielāko uzvaru vēsturē, pavēris ceļu tautas mākslas uzplaukumam arī mūsu republikā. Šā uzplaukuma liecinieki bijām mēs visi, kas piedalījāmies nupat pagājušajās svētku dienās, kurās simtiem mākslas pašdarbības kolektīvu, to starpā jo sevišķi daudz koru, rādīja savus sasniegumus. Korī starp citiem tautas mākslas izpauduma veidiem iņem jo lielu un goda pilnu vietu. Cik krāšņa un bagātīga sazēlusi mūsu pašdarbības koru druva, to jo sevišķi varējām vērot 3. augustā Konservatorijā, tā sauktajā dziesmu karā, kur bija pieteikti pāri par simt koriem. Šis skaits tomēr vēl neliecina par mūsu republikas koru patieso daudzumu: 1) visi korī nepiedalījās skatē, 2) daudzi no tiem (piem. Pūkstes apriņķa, Ventspils u. v. c.) uzstājās kā apvienoti korī ar vairākiem simtiem dziedātāju. Pavisam maz ir tādu pagastu, klubu, uzņēmumu, iestāžu, kur jau nebūtu noorganizēti un nedarbotos koris.

Grūti nelielā rakstā sīkāk analizēt katru no šiem korjiem atsevišķi, tāpēc runājam par tiem, tie dalāmi trīs grupās: labākie, vidējie, vājākie.

Kādi ir mūsu labākie korī, kādas ir to stiprās un vājās puses? Noklausoties koru izpildījumos (katrs koris dziedāja 2 dziesmas, vienu no kopējā repertuāra, vienu — pēc diriģenta izvēles), jāsaka, ka labākie ir Cēsu Tautas nama (diriģ. K. Ozols), Ventspils ACK (diriģ. H. Prūsis), VAPP pārvaldes (diriģ. A. Valle) un I Rīgas pils. slimnīcas (diriģ. M. Geršovs) jauktie korī, Straupes pagasta sieviešu dubultkvartets, Liepājas strādnieku centrālā kluba vīru koris (diriģ. J. Dreimanis), kā arī ACP Centrālā strādnieku kluba krievu tautas dziesmu ansambli (diriģ. S. Krasnopjorovs). Ja vispār koros jūtas viriešu balsu trūkums, tad jāsaka, ka augšā minētajiem korjiem izdevies kaut cik atrisināt mehāniskā ansambļa (samērīgs dziedātāju daudzums katrā korā partijā) jautājumu. Kāda ir šo koru mākslinieciskā ansambļa gatavība? — Par cik šis jautājums skar arī pašus diriģentus, vispirms dažus vārdus par tiem.

Jāsaka, ka viena vai otra korā panākumi šeit nebija at-

karīgi tikai no tās mākslinieciskās gatavības, bet arī no diriģenta spējām, viņa prasmes vadīt korī un temperamenta. Ja visumā šo koru skanīgums bija labs, tad jāvēlas, lai diriģenti lielāku vērību piegrieztu elpošanas jautājumam un skaņas veidošanai. Padomāt vairāk par skaņas segumu. Ka koristi ir spējīgi izprast un apgūt kaut elementārākos korā tehnikas papāmienu, to vēroju dziesmu dienas sagatavošanas mēģinājumos, kur man trīs dienas bija izdevība strādāt ar apm. 400 korā dziedātājiem.

Ka korā skanīgums nav atkarīgs tikai no dziedātāju daudzuma (nācās no koru vadītājiem dzirdēt, ka vīru korīši mazi), to spilgti parādīja Pūkstes apr. apvienotais koris (206 dziedātāji), kas ar visu savu lielo sastāvu bija samērā vājš. Teicama šeit ilūkstiešu labā griba un pūles liela korā noorganizēšanā. Liela vainas daļa šeit krīt arī uz pašu diriģentu, gan aplamu tempu ziņā (piem. Fradkina «Dziesma par Dņepru»), gan arī noskaņojumā un niansēs. Nerunājot nemaz par dinamiskām zīmēm, ko darbam pielicis pats autors, diriģents neatsedza darba iekšējo esamību, būtību. Cieta ir darba saturs, ir forma. Turpretim Cēsu, Ventspils, I Rīgas pils. slimnīcas un VAPP'a, kā arī ACP Centrālā strādnieku kluba koru diriģenti, neskatoties uz to, ka viņu korī nav liela sastāva (30—40 dziedātāju), jau parādīja prasmi ielikt mūzikālā skaņā dažādas spēka pakāpes, darot skaņu saturīgu, izteiksmīgu. Labs balsu materiāls Liepājas strādnieku centrālā kluba vīru korim («Dziedonim»), bet diriģents neprata visā pilnībā šo materiālu izmantot. Izpildījumā diriģents vairāk palaidās uz mūzikālo nojautu (intuīciju), kas ne vienmēr ir pareiza. Liekas, arī ne visas diriģenta kustības bija korim pilnīgi saprotamas, un tāpēc visā pilnībā neizteicās iekšējais pārdzīvojumus.

Par daudz «plastikas» diriģēšanā demonstrē IV Rīgas pils. slimnīcas māsū skolas korā vadītāja, kas korā samērā labo skanīgumu nebūt neveicināja.

Tagad dažus vārdus par repertuāru. Daudzi no korjiem bija izvēlējušies vienu no skaistākajām mūsu korā dziesmām: Emīļa Melngaila «Senatni». To dziedāja ap 12 koru. Šeit dzirdējām, ka koros netrūkst arī zemu, silūgu basu. Vēl ar grūtāku dziesmu izpildījumiem atzīmējami Ventspils un Jēkabpils korī, kas bija izvēlējušies Jāz. Vītola «Gaismas pils». Jēkabpils korī gan ar «Gaismas pils» izpildīšanu gāja grūtāk. Vairāk

nekā 20 korī dziedāja tautas dziesmas. Zēl, ka maz koru sejas (repertuārā) pavidēja padomju vaibsti. Par šo jautājumu bija domājuši Cēsu, Pūkstes, Saukas, I Rīgas pilsētas slimnīcas, Jēkabpils, Straupes un Krimuldas korī. Mākslinieciskā izpildījuma un skanīguma ziņā vidēji bija Neredzigo institūta, Madonas kultūras nama, Jēkabpils vidusskolas, Liepārdienas pagasta, IV Rīgas pils. slimnīcas māsū skolas, Keramikas fabrikas un Rītes pagasta korī. Par vājākiem atzīstami Bērzaunes (daudz te grēko gan žestos, gan tulkojumā paši diriģenti), Saukas lauksaimniecības tehnikuma un Engures pagasta korī. Neskatoties uz nedaudzo atsevišķo koru trūkumiem skanīguma ziņā jo patīkamam mākslas baudījumu deva apvienotais koris 5. augustā Esplanādes (Komunāru) laukumā uz dziesmu dienai speciāli celts estrādes. Šeit bija vērojams lielais darbs, ko veikuši diriģenti koru kopmēģinājumos (3. un 4. augustā) un virsdiriģenti (LPSR Nop. bag. mākslas darbinieki Jēk. Mediņš un L. Vigners) ģenerālmēģinājumos (4. un 5. aug.) Apvienotā republikas korā dziesmas, neskatoties uz dabas apstākļu traucējumiem (spēcīgais lietus), izskanēja varenī, plaši, spēcīgi un mūzikāli izteiksmīgi. Izpildījuma ziņā vislabāk izdevās «Senatne», «Mēness starus stigo», «Latviešu strēlnieku dziesma», «Rīgas torņa gala zīle», «Kulies pati, kungu rīka». Ne tik labi «Arājiņam» (liekas, vaina meklējama tai apstākļi, ka šī dziesma dziedātājiem mazāk pazīstama, un tie nebija tik stipri arī partijās) un «Pūt, vējiņi» (svārstījās ritmiskā ziņā). Bāli noslēgumā izskanēja Lat-

vijas PSR Valsts himna, jo to dziedāja vienbalsīgi (ne visiem viriešiem, sevišķi basiem pa spēkam fa) un bez orķestra pavadījuma.

Patīkami bija vērot, ka lielais koris (ap 1800 dziedātāju) bija labā saskarē ar diriģentiem, redzēja un saprata viņu norādījumus un ar lielu atsaucību centās tos precīzi izpildīt, tā panākot labu, veselīgu korā skanīgumu ansambļa, intonācijas un mākslinieciskās izteiksmes ziņā. Atsevišķu koru un tāpat kopkoru samērā isā laikā veiktais darbs augstu vērtējams, un balvas pelnītas.

J. Ozoliņš,

LPSR Valsts Filharmonijas korā diriģents

LEŅINGRADAS VALSTS JAUNĀ TEĀTRĀ DARBĪBAS IZBEIGŠANĀS RIGĀ

Vakar Sarkanās Armijas nama Baltajā zālē pl. 12 Leņingradas Valsts Jaunais teātris satikās ar Rīgas pilsētas teātru mākslas un kultūras darbiniekiem, noslēdzot savu darbību Rīgā.

Leņingradas Valsts Jaunais teātris ar panākumiem viesojās pie mums no 17. jūnija līdz 15. augustam, sniedzams pa šo laiku 58 izrādes un 23 sabiedriskus sarīkojumus. Teātri apmeklēja ap 50.000 skatītāju.

Teātra bagātais repertuārs un teicamais izpildījums bija iemantojis plašu publikas masu atzinību. Leņingradas Valsts Jaunais teātris bija uzpēries šefību pār Valmieras Drāmas teātri, kas pilnā sastāvā ieradās Rīgā, lai noskatītos sava šefa pēdējo viesizrādi «Kremlja kuranti».

EMĪĻA DĀRZIŅA JUBILEJAS DIENAS

17. augustā pāiet 35 gadi no ievērojamā latviešu komponista Emīļa Dārziņa nāves dienas. Pēc diviem mēnešiem, 22. oktobrī, būs komponista 70. dzimšanas diena.

Lai atzīmētu šos svarīgos datus, mūsu mūzikālās organizācijas — Komponistu savienība, Mākslas lietu pārvalde, Valsts filharmonija gatavo speciālus jubilejas sarīkojumus Rīgā un provincē.

Kā jauns pasākums mūsu republikā, paredzēts dziedātāju konkurss uz Emīļa Dārziņa solo dziesmu labāko izpildījumu. Konkurss mērķis — veicināt komponista atstātā mantojuma popularizāciju un tā izpratnes padziļināšanu, kā arī dot iespēju izvirzīties jauniem izpildītāju spēkiem.

Vienā no mūsu lakraksta tuvākiem numuriem sniegsim plašu apcerējumu, veltītu Emīļa Dārziņa piemīņai.

P. Kadīka zīm.

Nora Sārtupe ir patikama izskata deviņpadsmit gadu veca meitene. Viņa mīl eleganti ģērbties, apmeklēt pirmās šķiras restorānu dejas grīdas un pūmizrādes operā. Ja nav nekā cita ko darīt, viņa labprāt lasa arī romānus, kas avižu recenzijās ieteikti kā saistoši un tādēļ tulkoti daudzās valodās.

Nedomājiet tādēļ, ka viņa ir kāda emigrējusi princese, ievērojama kara laika spekulanta meita vai izlutinātas ultramodernas sievietes ievads. Viņa strādā kinoteātri par vietu ierādītāju un dzīvo nelielā dzīvoklīti mājas piektajā stāvā.

Ja atskaita viņas mazo egoistisko vēlēšanos — patikt un tēlot personu pāri savai sabiedriskajai stājai, tā ir gluži jauka meitene.

Sovakar viņai brīvs vakars un maza satikšanās. Norai patīk jauns cilvēks — Edvīns Spalviņš vārdā. Viņa stāvs, žesti, izturēšanās, viņa vienmēr gludi presētais uzvalks un māka nebūt sīkumainas. Vakars ar viņu kā burvīgas operas ārija. Nora iet. Izvairās lauzu drūzmas un dusmojas, kad pārāk izaicinoši to aplūko pretimnākošie vācu virsnieki. Pie lielo kinoteātru durvīm kā parasti atrodas maza spekulācijas bīrva. Pusaudži, pat bērni, kad kasē biļetes izpārdotas, piedāvā tās par piekārt augstāku cenu. Vācu zeldātiem zēni par biļetēm prasa cigaretes, kuras saņēmuši, tūlīt atkal pārdod. Šūcmaņi laiku pa laikam sarīko bilešu pārdevēju medības, bet tās nedod panākumus. Cīvēkiem gribas ēst, vajadzīga nauda, daudz marķu iztikai, kā lai tās iegūst godīgā darbā strādājot? Vēders nav godīgs, un dzīve parāda iespējamus veidus, kā savu budžetu pavairot. Ja pie kinoteātriem rīkojas pusaudži, tad vienkārši tāpēc, ka a) draudētā brīdī tiem iespējams ātrāk nozust un arī laika varāk. Nora atminas bānu, izdilušu zēnu pie sava darba vietas — kinoteātra durvīm. Sākās tā: direktors bija Norai licis aizdzīt vai noņemt biļešu pārdevējus, lielākie pamānījusi Noru, aizbēga, maza zēns pamanīja par velti, viņa to savēra pie rokas. «Ko tu te dari?» viņa bija dusmīgi jautājusi. Mazais puisis sarāvās vē-

mazāks un pārāk lielā cepure nošūka pār ausīm.

«Es, — es, jaunkundz, neko.»
«Kā neko? Biļetes pārdod, tātad spekulants esi —»

Zēns sāka šņukstēt, varonīgi slēpa to un purcēja ar rokeli acis. Garāmejoša vecere dusmīgi uzlūkoja Noru:

«Ko tu to bērnu suni, nez kāda pati —» Nora likās nedzirdam. Viņa zināja, nepilngadīgiem kase biļetes nepārdeva, vecāki vai paziņas tiem tās izpirka.

«Kā māte tevi laiž tik velti staigāt apkārt?» Zēns klusēja. Tad Norai puikas kļuva žēl. Tāds maziņš. Viņa bija to nomierinājusi, sakārtojusi viņa cepuri galvā un iedevusi divdesmit marķu gabalu: «Nem, bet biļetes atdod man — un tagad — nesalsti un labi ātri uz māju.»

Zēnam acis iemirdzējās kā misiņa pogas. «Māte priecāsies.» Viņš aizskrēja, pa gabalu atgriezās un sauca: «Viņa sliima, jaunkundz.»

Atmiņu aina izbeidzās. Jau parka stūris, viņa ieraudzīja Edvīnu, kas nervozi staigāja un pipēja. Pamanījis Noru, viņš steidzās preti.

«Kā es tevi šovakar gaidīju!»

«Ko tu saki? — vairāk kā piecas minūtes nokavējusi nebūšu.»

«Ne jau tādēļ, man šovakar kas sevišķi svarīgs un nopietns runājams.»

Nora pasmaidīja. «Nesāc tik runāt mulķības.»

«Bet, Nora!» — Viņi klusēdami iegāja parkā un izmeklēja vientuļā vietā neaizņemtu soli. Apsēdās. Noviedis neizpipētu cigaretē, Edvīns aizdedzināja jaunu.

«Edvīn, es gaidu —»

«Jā, protams, kā lai es tev to labāk pastāstu, — redzi — esmu nodomājis sākt tādu kārtīgu dzīvi un kārtīgu darbu.» Nora bija izbrīnījies. Viņš tai nekad nebija neko stāstījis par sevi, savu darbu. Un tagad tāds ievads.

«Labi nesaprotu, ko tu domā?»

«Es varētu dabūt vietu, tas ir darbu Ukrainā kā fermas pārvaldnieks. Būs pašam sava māja, jautas istabas, labs uzturs, braukšanai zirgi un pieklājīga alga. Man — redzi, man tāda maza pazišanās darba pārvaldē!»

«Tad jau gan tu pats labāk zināsi ko darīt — bet kādēļ man to stāsti?»

«Kādēļ?» Nepatik Noras vien-

aldzība, gurdi pasmaidā kā labirdīgs cietējs. «Esmu arī tikai cilvēks — nepazīstu tevi daudz, bet esi iepatikusies. Varbūt tas ir tas, ko citi sauc par mīlu, bet vienu noteikti zinu — tava tuvuma trūkums izjūtams asāk nekā jebkuŗa cita cilvēka prombūte. Aizbraukt bez tevis man liekas pat neiespējami.»

«Ko? tu taču nedomāsi, lai es brauktu tev līdz, uz — kā to vietu sauca?»

«Protams, kā mana sieva.»

«Edvīn, tu nejoko?»

«Kas tev tur liekas komisks?»

«Zēl, ja tā nopietnība, negribētos tevi skumdināt, jo tu arī man patīc, bet braukt kaut kur prom un vēl uz okupētu zemi, nē! — Esmu dzirdējusi, ka tur naktīs ne vienam vien no šejienes varas vīru aizsūtītam pārstāvim dziesma beigusies.»

«Kāda tu esi mulķīte, priekš kam tad mums armijas, stuka-

si, tanki!»

«Mums?» maza nepatikas līnija iesēstas Noras vaibstos.

«Es vienkārši domāju, tie mūs aizstāvēs, — viņš ātri izlabo.

«Nezinu vis.» — Nora kļūst nopietna. Atmiņā spilgti atauš brāļa Gundara pārsteigtā seja, kad to vāciešiem ienākot aizēda šūcmaņi. Viņš pat nepra-

sija saviem apcietinātajiem iemesla, jo tie iebruka dzīvoklī kā bandīti. Aizveda. Velti Nora taujāja iecirkņi, Gestapo pārvaldē, cietumu kancelejās, kur vien tika kļāt. Nevienš nezināja pateikt, kur palicis Gundars. Tikai reiz, atnāca divi cilvēki privātā un izskatīja brāļa istabu. Uz Noras jautājumu, kur palicis Gundars, tie strupji atbildēja: «darbos» un tagad jau vairāk par gadu no tās dienas. Bet kāpēc? viņa nezināja, neticēja, ka brālis būtu ko noziedzies. Sienasavižu redaktors četrdesmitajā gadā bijis, vai tādēļ? Nora to neuzzināja, pierada pie notikušā, un tas pamazām nogrima zemapziņā. Tagad šis cilvēks to viņai nejausi atgādināja.

«Par ko tu domā?»
«Vai tad visu var izstāstīt, Edvīn?»

«Pareizi,» viņš grūtsirdīgi atzina. «Vai tu nepārdomātu manus vārdus — kas tev darbs ķinīti? Tev piederas kas labāks, un es tev piedāvāju visu, ko dzīvē esmu ieguvis un iegūšu.»

«Ja cilvēks nav galvenais, vai tam kāda nozīme?»

«Bet tu jau teici —»

«Protams, teicu, ka tu man patīc, bet es tevi tik maz pazīstu, un zeme, kurp tu gribi doties, tik tālu un sveša.»

«Būšu ik dienas pie tevis, — vienmēr.»

«Kad tev būtu jābrauc?»

«Pēc nedēļas.»

«Tik ātri!» Edvīns papņema Noras roku, viegli to vilādams savā. «Nora!» Viņa piecēlās, nenosarka. «Lai paliek, Edvīn, es tavu priekšlikumu pārdomāšu, — un atņēma roku.

«Kad varēšu tevi satikt?»
(Turpinājums 5. lpp.)

BIZĒ „KARMENA” LPSR VALSTS OPERAS UN BALETA TEĀTRĪ

1875. gada pavasarī Parīzē pirmoreiz izrādīja operu «Karmena», kurai librets bija sacerēts pēc tā paša nosaukuma P. Merimē noveles ar komponista Bizē mūziku. Operai bija panākumi jau pirmajā izrādē, un līdz sezonas beigām tā izrādīta vairāk nekā 20 reizes, modinot aizvien pieaugošu sajūsmu skatītājos. Un tomēr tai pašā gadā to nopēma no repertuāra. Šī opera atgriezās Francijā tikai pēc daudziem gadiem, kad bija veikusi uzvaras gājieni pa visiem operu teātriem pasaulē, Reakcija, kas valdīja Francijā pēc 1871. gada Parīzes komūnas sagrāves, aplāpēja ikkatru brīvās domas dziļi un dzīvās cilvēka jūtas. Reakcija nevarēja pieļaut, ka tās «trešās kārtas» pārstāvji, ko tik nesēn vēl ģenerāļa Galifē zvērigie zaidīti šaudīja ielās, atkal parādās uz operas skatuves kā cilvēku drāmas varoņi. Karmenas saucieni priekš nāves «Brīval man dzīvot, brīvai arī

mirt,» allaž uztvēra kā tiešu izaicinājumu valdītājiem šķīrai. Oficiālā kritika paņēma operu uz durkļiem un panāca, ka to noņem no repertuāra. Bizē ļoti sāpīgi reaģēja uz šādu attieksmi pret viņa gara bērnu. Viņš nepiedzīvoja savas operas pasaules slavu. Slimība nomāca viņu, un dažus mēnešus pēc premjēras viņš mira.

Rīgas opera darijusi pareizi, uzņemdamā savā repertuārā šo ģeniālo darbu. Teātra kolektīvs un vadība ziedojuši maksimālo enerģiju, lai cienīgi izrādītu šo operu.

Esmu redzējis vislabākās Karmenas tēlotājas Maskavas Lieļā teātrī, Leningradā un citās Padomju Savienības pilsētās. Jāatzīmē, ka māksliniece Ludīna pratusi radīt īpatnu skatuves tēlu, kas neapšaubāmi valdzina un saista. Māksliniece jūtas uz skatuves brīva, pilnīgi iedzīvojusies savā lomā. Daudzās ainās, piem., Lilas Pastja krozdīnā vai arī finālā Ludīnas spēle pārliecina un savilno. Tomēr

gribētos mākslinieci brīdināt no zināmas afektācijas spēlē.

Man šķiet, ka pēc vairākām izrādēm to, kas Karmenas skatuviskāajā tēlā vēl šķiet pārāk ārišķīgs, aizstās lielāka atturība un dziļums. Māksliniece brīžiem nespēj apvaldīt savu temperamentu, kādēļ tās kustības liekas pārspīlēti nemierīgas. Tas nav Karmenas raksturā. Karmenas ugunīgais temperaments, kvēlā kaisle, verdošās dusmas, visa cilvēka izjūtu gamma jāradā mazāk izšķērdīgās un dziļākās krāsās. Karmena nav maza naiva meitene, kurai viss izpaužas ārēji, bet nobriedusi sievietē, aiz kuņas apvaldības skatītājam jājauš ugunīga kvēle un temperaments. Bez šaubām, pareizi Karmenas veidola meklējumos A. Ludīna gājusi pareizo reālistiskā tēlojuma ceļu. Gribētos, kaut šis kritiskās piezīmes liktu spējīgajā māksliniecēl padomāt par to, kā savu lomu padziļināt.

Mūzikāli A. Ludīna izstrādājusi Karmenas lomu ļoti labi. Balss ir svaiga un jauna. Brīžiem gribētos, kaut drāmatiskāajā kulminācijās būtu vairāk ekspresijas un izteiksmības. Vismazāk izdevies, šķiet, kārsu likšanas skats. Liktenīgās jausmas temu, ko tik ģeniāli radījis Bizē, māksliniece vēl nav pietiekami dziļi izjutusi. Toties lieliski izskanēja Habanera, Segedija, Cigānietes dziesma. Visu kopā ņemot jāsap, ka Karmenas tēls ir neapšaubāms A. Ludīnas sasniegums un ievērojams solis uz priekšu viņas jaunrades darbā.

Chozē lomu tēloja O. Petrovskis. Mūzikāli tā ļoti pārdomāta. Māksliniekam laba balss, un viņš ļoti labi nodziedāja zieda āriju. Daudzas ainas vokāli pārliecina klausītāju. Bet māksliniekam vēl nepieciešams pastādēt pie Chozē tēla traktējuma. O. Petrovskis vēl vāji pārvalda savu ķermeni, rokas, žestu, kustības. Tāpēc nav evolūcijas Chozē tēla attīstībā, kas savā mīlā uz Karmenu nostaigā ceļu no naīva kareivja līdz kontrabandistam un slepkavam. Šķiet, ka O. Petrovska mūzikālitate un darbs ar sevi palīdzēs māksliniekam rast nākamajās izrādēs labus sasniegumus.

Ļoti patikami izveda savu lomu A. Bāriņš, kas tēloja Eskamīljo. Sulīgi un pilnskānīgi viņš nodziedāja savu āriju krozdīnā. A. Bāriņš pareizi uztvēris toreatoram, publikas milulim raksturīgo pozēšanu un tiksmīnāšanos ar sevi. Šai gadījumā zināma pavīrsība jūtās, žesta šablons neesokē, bet ir pilnīgi vietā.

Mikaēlas lomas tēlotāja V. Stabrovska mazliet gūrdi nodziedāja duetu pirmajā cēlienā, bet tad iedziedājās un 3. cēlie-

na ārija izskanēja pārliecinoši un silti.

Operā ļoti skanēja ansambļi. Slavenais otrā cēliena kvintets, kas pieder ģeniālākajiem operas literatūrā, bija saskanīgs un saliedēts. Tas diriģenta Nop, bag. m. d. L. Vignera nopelns, jo viņš veicis lielu darbu, izstudējot operas partitūru. Lie-liski skanēja operā visas simfoniskās vietas. Uvertūru, priekšspēles, intermedijas orķestris spēlēja temperamentīgi un spoži. Var būt dažādās domās par duetu un fabrikas meiteņu koŗa stiepšanu garumā 1. cēlienā, bet visumā operas mūzikālo pusi L. Vigners pacēlis augstā mūzikālā līmenī. Mazliet klušināti izskanēja dažī koŗi, piem., kareivju koŗis 1. cēlienā. Gribētos varbūt, lai tas skanētu spēcīgāk, kas vairāk atbilstu arī autora iecerējumam šai gadījumā. Visumā tomēr koŗi skanēja tīri un mūzikāli.

Baletmeistare Angelika Grimze parādīja izdomu deju iestudējumā, it sevišķi 4. cēlienā, tā ka ļoti iecerētās un izpildītās dejas rada dzīvu atbalsi skatītājos.

Nop, bag. m. darb. A. Lapiņa dekorācijas veidojusi lietpratīga meistara roka: interesantākās ir 2. un 4. cēliena dekorācijas. 1. cēlienā tiktos redzēt kvēlākas un spilgtākas saulainās Spānijas krāsas.

Izrādes režisors K. Liepa sniedz kultūriāli sagatavotu izrādi. Visumā viņš pareizi izjutis operas noskaņu. Mizanscēnas izplānotas veiksmīgi, trūkst statikas masu skatos. Varam līdz ar skatītājiem priecēties par režisora darbu. Jo vairāk nepatīkamas dažās klūmīgas situācijas. 2. cēlienā Karmena dzied slaveno Cigānietes dziesmu. Režisors nevis veļti visu klausītāju uzmanību dziesmai, bet tai pašā laikā nodarbina skatītāju ar dejojosiem pāriem. Tas traucē klausītāju. Rodas nepielaujama skatuviska divdarbība, kad blakus apstākļi traucē galveno. Vai tiesām režisors domā, ka klausītājs nevar baudīt ģeniālo operas mūzikālo epizodu, bet viņam vajadzīgi kaut kādi blakus pasākumi? Tā ir noteikta klūda. Neapšaubāmi klūmīga ir arī Mikaēlas parādīšanās operas finālā. Šis vilciens atgādina seno provinciālo melodramu un nebūt nav operas stils. Tas jānovērs. Nevaru piekrist arī kupīrai 4. cēliena sākumā. Bizē mūzika tā pārliecina un ir tik nepieciešama iekatra epizodā, ka gribas saudzīgi sargāt katru ģeniālo darba takti.

Šīs kritiskās piezīmes nebūt nemazina izrādes augstvērtību visumā. «Karmena» ir viena no visspilgtākajām Rīgas operas izrādēm.

Priecādamies par inscenētāju un mākslinieku radītāju veiksmi, no visas sirds jānovēl teātrim turpmākas sekmes darbā, iestudējot klasisko un moderno repertuāru. *Anatols Liepiņš*

VALSTS FILHARMONIJA S LATVIEŠU DZIESMU UN DEJU ANSAMBLA KONCERTS

Jaunā komponista un nenogurstošā diriģenta Jāņa Ozoliņa izaudzināto kori, kas pamatos sāka izveidoties jau Ivanovā, esam dzirdējuši vairākos koncertos. Pašreiz tas ir vienīgais profesionālais koris mūsu republikā (neskaitot operu koŗus), un jāliecina, ka tā līmenis krietni augstāks kā izpildījuma tirskanības un disciplinētības, tā arī skaņas spēka ziņā. Arī repertuārs korim ļoti plašs un daudzpusīgs, panākta reti skaidra dikcija kā latviešu, tā krievu valodā. Jābrīnās, ka līdz šim laikam mūzikas kritika nav šo kori «pamanījusi», nav novērtējusi to milzīgo darbu, kādu koŗa izveidošanai veļtījis Jānis Ozoliņš. Arī Mākslas Lietu Pārvaldei vajadzētu piegriezt vairāk vēribas koŗa ārējā izskata nokārtošanai.

7. augustā notika pirmais Valsts Filharmonijas latviešu dziesmu un deju ansambļa koncerts, kur bez J. Ozoliņa vadītā koŗa (jaukts un vīru) pirmoreiz redzējām glūzi jaunu pasākumu — tautas deju ansambli Arvidā Bērziņa vadībā.

Dziesmu un deju ansambļa pirmais kopkoncerts apliecināja, ka ir paveikts liels darbs šāda ansambļa organizēšanā un izveidošanā, tomēr vēl nav sasniegts tāds šo divu elementu (dziesmas un dejas) sakausējums, lai jau varētu runāt par vienotu dziesmu un deju ansambli. Pagaidām šāda vienotība izpaužas tikai noslēguma daļā (Kurzemes deju svita), kas iezīmē to ceļu, kādā turpmāk ansamblim meklējama attīstības gaita. Dejojāju sa-

stāvs ļoti daudzsološs, ar labām attīstības izredzēm.

Programmas pirmajā daļā jaukts koŗis Jāņa Ozoliņa vadībā ar dziļu ieļtju izpildīja Paulas Līcītes jauno konkursā godalgoto «Dziesmu par Stalīnu» (dzejnieka Valda Luksa vārdi). Tīri un tikami solo partiju Barisona «Pavasara jausmā» noskandināja koŗa soliste Olga Pliene. Viru koŗis labo dikciju apliecināja L. Vignera dziesmā «Kalējiņi, bāleļiņi», bet J. Ozoliņa aranžēto «Aiz kalnīpa dūmi kūp» nācās pat atkārtot.

Deju kolektīvs sniedza Divpadsmit danci, Suitu danci, Latgaliēti, Dižo danci, divas deju svītas (Vidzemes un Kurzemes) un Ganu deju.

Visas dejas iestudējis Arvids Bērziņš. Apsveicama iestudētāja drosme atraisīties no šauri dogmātiskās pieejas, kāda līdz šim novērojama latviešu tautas deju aranžējumos, kur verdziski pieturas pie burtiska tautā sazimēto deju kopējuma. Svarīgi un pareizi ir, ja deļa latviska savā saturā, stilā un pamatosli, bet tā var būt brīvi komponēta un jaunradīta.

Dejās solo partijas izpildīja E. Putriņa, J. Kromulis, Canka, Novickis un Šāvējs. Ar labu gaumi tautas dziesmas solo dziedāja Hermīne Sala, kurai pieņmit laba dziesmas rakstura izpaušmes spēja. Tautas dziesmas duetā dziedāja Anna Gintere un Jānis Malnācis. Vījoles solo sniedza koncertmeistars Jāzeps Jungmanis.

Jāļijs Vanags

Indriķa Lēmana

FRONTES STĀSTI

Valsts apgādniecība jau izdevusi krietnu skaitu grāmatu, ko Tēvijas kara dienās sarakstījuši latviešu padomju rakstnieki. Starp izdotajām ir arī Indriķa Lēmana Klusie varoņi un Gaišais logs. Pedējā sako- poti bērnu stāsti.

Ir veca tradīcija, ka pēc grāmatas iznākšanas mūsu periodikā parādās recenzijas, kuru uzdevums vispirms ir jauno grāmatu iepazīstināt plašākās lasītāju aprindās. Bet tā kā recenzijas parasti rakstnieku darbus aplūko tuvāk, tad tās pie mums jau ilgāku laiku aizstāj arī kritiku.

Soreiz no šīs visādā teicamās tradīcijas nedaudz atkāpšos, jo tādas recenzijas par abām minētajām Lēmana grāmatām jau parādījušās citos izdevumos. Tāpēc nav mans nolūks tās te sīki iztirzāt, bet parādīt, cik īsā rakstā iespējams, ar ko raksturīgi Lēmana frontes stāsti un tēlojumi, ar ko viņš kā rakstnieks atšķiras no citiem, kas rakstījuši par to pašu temu.

Lieki atkārtot, ka Tēvijas karš, bargākais no visiem kariem cilvēces vēsturē, bija liela pārbaude padomju tautai un līdz ar to katrā atsevišķā cilvēkā morālajām īpašībām un izturībai. Spožās uzvarās vainagotais kara noslēgums, hitleriskās Vācijas galīgā sakāve aplicināja, ka padomju laudis frontē un aizmugurē šo pārbaudi godam izturēja.

Visi Lēmana kara stāsti raksturīgi taisni tai ziņā, ka tajos galvenā vieta ierādīta ne notikumiem, bet cilvēkam, padomju kaujiniekam, viņa domām un pārdzīvojumiem cīņā. Rakstnieks tēlo visparastāko frontes ikdienu. To zīmīgi izsaka jau pats grāmatai izvēlētais virsraksts, kas dod visu stāstu kopējo noskaņu un arī rakstnieka paša skatījumu uz notiekošiem varoņiem un notikumiem.

Vienreizīgi notikumi, kas apzīmēta ar izcilu varonību, Tēvijas kara varbūt nebija tas raksturīgākais, kas izteic Sarkanās Armijas spēku. Raksturīgais izpaudās masu varonībā, katrā atsevišķā karavīra sīkstā un neatlaidīgā cīņā, karavīru, kas uz saviem pleciem iznesa visu kauju smagumu. Šai padomju kaujinieku neatlaidībai, sīkstumam un pašaieliedzībai kaujā bija kāds avots, no kura tie smēla palāvību saviem spēkiem. Lēmana tēlotiem klusiem varoņiem tāds avots visbiežāk ir dzimtenes mīlestība.

Kuŗas dēļ tie nepazīst baļu un nicina nāvi. Dzimtenes mīlestība padomju rakstnieku sacerējumos allaž ienēmusi redzamu vietu, bet jaunu spožumu un spēku tā ieguva Tēvijas karā. Kad daudzas padomju tautas ar ieročiem lauzā ceļu uz mājām, uz vācu iebrucēju verdzināto dzimto zemi. Šo ceļu gāja arī latviešu strēlnieku pulki, mūsu tautas krietnākie dēli un meitas. Par tiem savos stāstos runā Lēmanis.

Dzimtenes mīlestības jūtas rakstnieks neizsaka kaislām frazēm, bet iemieso tās strēlnieku tēlos, viņu cīņā un varonībā. Visbiežāk tā rod izteiksmi latviešu kaujinieku augstā pienākuma apziņā un atbildības sajūtā.

Raksturīgs šai ziņā neliels, tēlojumu apjomā ieturētais stāstiņš Ceļš uz mājām. Tur nenotiek ne liels kaujas, ne izcili varoņdarbi, vienīgi parasta izlūku sadursme. Bet arī tāds, kas pats nebūs karā bijis, nojautīs to cilvēku diženumu, kas gadiem kāvās neizbriemamos purvos, apmierinādamies ar apziņu, ka pēc katrā ieņemta pakalna, sādžas vai krustceļa nokļūts tuvāk Latvijai. Un domas par dzimto zemi tos neatstāj ne mirkli, ne soli. Tie to sajūt vienmēr un visur. Tā šalc granātu nokāpāto kokku vēdās, skan ugunsliņijās iemaldījušās lakstīgalas dziesmā, kas ir kā himna mūžīgās dzīvības un dzīves uzvarai, tā plūst ar upi, kas atgādina Daugavu un tiek nosaukta tās vārdā. Un cinidamies par to, viņi apzinās, ka cīnās arī par Latviju. Tur, ugunis, izaug un asinis nostiprinās cilvēku un zemi draudzība, varbūt pats stiprākais mūsu uzvaras priekšnoteikums.

Padomju tautu ciešā draudzība ievīta gandrīz katrā Lēmana frontes stāstā. Cildenu izteiksmi tā rod Dziesmā un vienkāršiem nemākslotiem vārdiem izteikta tēlojumā Pirtīņa. Tā iemiesota konkrētos tēlos. Skaidri stādāmie priekšā vācu nodedzināto sādžu ar vienīgo izglābto ēku — pirtīņu, ko krievu māte izkurina no kaujām nākušajiem latviešu strēlniekiem. Sirsnīgu siltumu un vienkāršību rakstnieka stāstījumā tā iegūst vēl tāpēc, ka viņam šo draudzību ļābi padodas parādīt bez deklarātivās pieskaņas. Tā izpaužas savstarpējā izpalīdzībā — grūtā brīdī dalītā maize kumosā, kopīgi

smēkētā papirosā, bet pārvēršas cildenā pašatliedzībā, kad jāglābj biedra dzīvība. Aiz šķietamiem sīkumiem rakstnieks tomēr neaizsedz dziļāko jēgu un nozīmi, kāda padomju tautu draudzībai ir mūsu dzīves gadījumā, sevišķi izceļot to pārbaudi un rūdījumu, ko tā izturēja cīņā par tēvzemes brīvību un neatkarību. No šīs jaukās skaņas izveidot simfoniju Lēmanim nav vēl izdevies.

Arī Lēmana tēloto strēlnieku naidis izaug no dziļiem pārdzīvojumiem, no savas tautas sāpēm un posta, ko tai nodarā vācu iebrucēji. Nav cilvēka, kas bez svēta naida un nicināšanas spētu uzlūkot vācieti — skolotāju ar noslepšovotam padomju bērnam izplūktiem matiem, ko tas nodomājis sūtit uz Vāciju savai sievai daļkrāsotājai otiņām. Padomju skolotājs pārvar samulsumu, ko viņa dvēselē izsauc zverīgais atklājums, un klusēdamis sāk tīrīt lozmetēja stobru. Nākošajā kaujā viņš iet ar cietu sirdi, ar vēl ciešāku apņēmību iznīcināt tos, kas apkauno cilvēka vārdu.

Stāsts Bērna mati kā tematikas, tā literārā ziņā pieskaitāms labākajiem šā žanra darbiem, ko kara laikā devuši latviešu padomju rakstnieki.

No krājuma Klusie varoņi darbiem nākas atzīmēt arī stāstu Kuŗš trāpīja? Bez grodā sižeta risinājuma saista epizode par dzimtās zemes smilšu sauju, ko grūtājās 1941. gada atkāpšanās dienās kritot sagrābis kāds no latviešu cīnītā-

jiem un ko pārējie apņemas pārņest dzimtenē. Pati epizode nav jauna, bet Lēmanis to noteļo izjusti. Lasot nāk prātā krievu rakstnieka Solovjeva stāsts Sevastopoles akmens, kur risinās līdzīgs notikums par akmens gabaliņu, ko padomju jūrnieki pārnes atbrīvotajā pilsetā.

Otrā Lēmana krājumā sako- poti un glīti izdoti bērnu stāsti. Bērnu literatūras jautājums mums pašreiz sāpīgs. Bez Andreja Upiša Vilnīša ceļojuma un Annas Sakses Trīs šķūnīšiem nekā cita jau labu laiku nevaram uzrādīt. Tāpēc Gaišais logs visādā ziņā apsvēicama grāmata, kas atvieglo bērnu lasāmvielas izvēli.

Kā jaunatnes rakstnieks Lēmanis pazīstams jau no agrākiem laikiem. Bērnu psiholoģija un rakstnieka pieeja tai viņam it labi zināma. Tas vērojams arī šai krājumā. Stingri reālistisks autors ir arī bērnu stāstīgošs, mēģinādamis tos ieinteresēt un iepazīstināt ar parādībām un notikumiem, kas ņemti no vakardienas cīņām. Lēmanis galvenām kārtām raksta tāda vecuma bērniem, kas vairāk vai mazāk spēj saprast dzīves notikumus, tāpēc rakstnieks iztieks bez fantastikas un pasaku elementiem. Bet vienu viņš palaidis maz vērotu, kas uzskatāms kā nopietnākais trūkums viņa bērnu stāstos. Jaunatne pa laikam alkst dēkainus notikumus un piedzīvojumus, kas iedarbina viņu fantaziju un aizrauj. Tomēr šī elementa Gaišā loga stāstīgošs pamaz. Tajos pagaidām vairāk dominē tēlojums nekā darbība. Tāpēc turpmāk rakstniekam jārada vairāk tādi stāsti, kā Kurzemes gailītis un Stārķi un zvirbuļi, kur darbība straujāka un notikums atrisinās negaidīti.

Jānis Grante

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: V. Lukss (atbildīgais redaktors), M. Buša, N. Grinfelds, A. Lapins, R. Peļše, A. Sakse, O. Tilmanis. Redakcijas adrese: Rīga, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.—. Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.